Національний університет харчових технологій
Науково-технічна бібліотека
Відділ інформаційно-аналітичної та довідково-бібліографічної роботи

Дайджест

БЕЗПЕКА. ЗАХИСТ. ОХОРОНА

Київ 2018

Безпека. Захист. Охорона : дайджест. Вип. 44 [Електронний ресурс] / Нац. ун-т харч. технол., Наук.-техн. б-ка ; підгот. О. В. Олабоді. – Київ, 2016. – 21 с. – Режим доступу : http://library.nuft.edu.ua/inform/mashini.pdf. – Назва з екрана.

Дайджест «Безпека. Захист. Охорона» підготовлений на основі видань з фонду Науково-технічної бібліотеки Національного університету харчових технологій.

Від упорядника

Людина та її здоров'я – найбільша цінність держави. Завдання охорони праці – забезпечення безпечних, нешкідливих і сприятливих умов праці. У 2017 році Уряд України у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» визначив показники для досягнення Цілей сталого розвитку до 2030 року з урахуванням глобальних орієнтирів і принципів та суспільної думки щодо майбутнього країни. Одна із цілей – гідна праця та економічне зростання – спрямована на забезпечення гідних і безпечних умов праці для всіх працівників.

Метою цього дайджеста є ознайомлення наукових працівників, викладачів, аспірантів і студентів університету з вибірковим аналітичним обзором наукових видань за 2002–2017 роки з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності.

ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАЦІ

З моменту отримання Україною незалежності вона свій подальший розвиток спрямувала на впровадження в національну практику європейських цінностей в галузі прав і свобод людини та на інтеграцію в європейське співтовариство. Як відомо, світове співтовариство в цілому несе важкий тягар витрат, породжуваних нещасними випадками на виробництві, результатом яких стають людські страждання і матеріальні втрати. Про масштаб проблеми свідчить той факт, що травми на виробництві одержало значно більше людей в усьому світі, ніж за шість років другої світової війни було поранено в боях. Робилися різні підрахунки вартості нещасних випадків і професійних захворювань у промислово розвитих країнах. Наприклад, відповідно до доповіді комісії лорда Робенса загальна вартість нещасних випадків і професійних захворювань у Великій Британії 1969 року склала суму, рівну 0,87 % валового національного продукту. Статистика США дає загальну вартість каліцтв у результаті нещасних випадків на виробництві 1965 року в сумі 11 млрд. дол., причому в цю суму не включено матеріальний збиток, заподіяний виробництву. Національна рада з безпеки праці США оцінювала вартість нещасних випадків у країні 1976 року в 51,1 млрд. дол. З огляду на це у другій половині XX ст. промислово розвинуті країни світу почали приділяти значну увагу питанням забезпечення охорони праці та виробничого побуту. Сьогодні в європейських країнах увага до цього питання приділяється як з боку держави, так і з боку суб’єктів трудових правовідносин. Це виявляється у встановленні значної кількості правил, техніко-юридичних стандартів, що стосуються вимог до виробничих приміщень, в оснащенні запобіжними пристроями верстатів і машин, сидінь для робітників, електро- і вибухобезпеки, змісту й експлуатації парових казанів, захисту від радіоактивного випромінювання, пожежобезпеки, засобами індивідуального захисту, режиму температури і вологості, стану повітряного середовища, шуму та вібрації, освітленості, питному режиму, їдальням і буфетам, санітарно-побутовим приміщенням і пристроям (туалети, душові, роздягальні і т. ін.). Установлено критерії класифікації підприємств за ступенем їхньої шкідливості для здоров’я працюючих, відповідальність виробників і постачальників виробничого устаткування, норми з навчання працівників безпечних методів праці. В усіх європейських країнах створено спеціальні державні органи, покликані забезпечувати реалізацію законодавства з охорони праці, техніки безпеки, видавати відповідні правила і стандарти, координувати роботу в цій сфері всіх державних органів і неурядових установ. Так, у Швейцарії контролює застосування законодавства про охорону праці Федеральне бюро промисловості, мистецтв і ремесел. У ньому існує відділ захисту працівників, що складається з чотирьох інспекцій, кожна з яких займається одним із чотирьох регіонів країни. Цьому відділу додано дві служби трудової медицини в Берні та Цюріху. Практичний контроль за застосуванням законодавства про охорону праці здійснює кантональна влада, що має в своєму розпорядженні власні служби санітарії та захисту від пожеж. Ці служби по-різному оснащені і різняться за чисельністю. Так, якщо в Женевському кантоні ці служби значні за кількістю працівників і добре екіпіровані, то в кантонах з незначною промисловістю вони досить слабкі. 1984 року у Швейцарії набрав сили консолідований закон, яким охоплені всі аспекти безпеки і гігієни праці. Цей закон надає право інспекторам припиняти роботу підприємства або на будівельному майданчику, якщо вони вважають, що є серйозний ризик каліцтва або захворювання для працівників.

Важливий вплив на стан безпеки праці має так звана Національна каса, що здійснює страхування від нещасних випадків і професійних захворювань. Ще в Законі 1911 року про страхування на випадок захворювання або травматизму було передбачено, що кожне підприємство повинне в обов'язковому порядку страхувати працівників від зазначених ризиків. Тому Національна каса, що займається таким страхуванням, має можливість значно впливати на галузь безпеки і гігієни праці, установлюючи умови, обов'язкові для дотримання. Національна каса, будучи суб'єктом приватного права, підтримує тісні відносини з федеральною і кантональною владою з усіх питань безпеки і гігієни праці в країні. Усі серйозні нещасні випадки на виробництві піддаються перевірці інспекторами каси (незалежно від державної інспекції). В їх компетенції – видавати накази про зупинку на виробництві всіх операцій, які вони вважають небезпечними. Ці інспектори мають доступ також до регістрів нещасних випадків і професійних захворювань на підприємствах і можуть рекомендувати збільшення страхових внесків для тих підприємств, у яких є недоліки в цій сфері або в яких незадовільні програми безпеки й охорони здоров'я. Національна каса також має свої лабораторії, де вивчаються проблеми, пов'язані з пневмоконіозами, впливом хімічних речовин, іонізуючою радіацією, шумами і вібрацією. У Німеччині програми безпеки і гігієни праці багато в чому схожі на швейцарські (наприклад, тут також домінуючу роль у страхуванні від нещасних випадків відіграють приватні організації). Чинна у ФРН загальна система запобігання нещасним випадкам – складна і складається з багатьох елементів. Безпека і гігієна праці в Німеччині регламентуються двома типами положень: 1) офіційні державні тексти (закони і постанови); 2) правила запобігання нещасним випадкам, видані страховими асоціаціями в різних сферах економічної діяльності. Так, законами регулюється низка класичних проблем запобігання нещасним випадкам (пов'язаним із паровими котлами, ліфтами, легкозаймистими рідинами, вибуховими речовинами й іншими небезпечними матеріалами), а постанови стосуються захисту молодих працівників і вагітних жінок. Правила запобігання нещасним випадкам, які видаються страховими асоціаціями, стосуються звичайних промислових ризиків, створюваних машинами в таких галузях, як швейна промисловість, виробництво хімічних речовин, гончарна справа, а також ризиків поводження з матеріалами. Ці правила повинні доповнювати офіційні тексти. Хоча згадані правила не є обов'язковими, вони впливають на безпеку праці: фактично їх розглядають як директиви для інспекторів, які їх ураховують при проведенні інспекцій. Відповідальність за безпеку праці лежить на підприємці, однак законом передбачено, що в деяких випадках необхідно заручитися згодою сторін, зацікавлених у безпеці на робочому місці (наприклад, заводського комітету). Підприємець зобов'язаний при певному чисельному складі працівників і залежно від ступеня ризику на виробництві призначити заводського лікаря й інженера з техніки безпеки. На підприємствах із кількістю працівників понад 20 осіб повинні призначатися уповноважені з техніки безпеки, що зі своєї ініціативи здатні сформулювати рекомендації та пропозиції в сфері своєї компетенції. Інспекція праці забезпечується спільно компетентними службами окремих земель і страхових асоціацій, причому останні організують свою службу за галузевим принципом, а не за регіональним. Також у ФРН мається широка мережа спеціалізованих центрів з випробування матеріалів. У французькому Законі про гарантії проти професійних ризиків 1991 р. установлено обов'язок працівників відповідно до інструкцій, отриманих від адміністрації, і правил внутрішнього трудового розпорядку піклуватися про свою безпеку і здоров'я, а також про безпеку інших осіб. За порушення цього обов'язку працівники в певних випадках караються штрафами. У Франції працівник вправі відмовитися виконувати небезпечну для його життя і здоров'я роботу.

Контроль за забезпеченням безпечних і здорових умов праці у Франції здійснює інспекція праці. Цей орган не має права безпосередньо притягати до відповідальності винного підприємця, а повинен звертатися до судових органів. Також інспектори праці не можуть самі за надзвичайних обставин тимчасово закривати підприємства або видавати обов'язкові накази (наприклад, про евакуацію персоналу). У цьому випадку інспектори повинні звертатися в суд, що розглядає таке звертання в прискореному порядку. У Франції законодавство передбачає створення на підприємствах із кількістю працівників понад 250 соціальної служби з проблем праці. Персонал служби призначається за згодою між адміністрацією і комітетом підприємства, а за відсутності домовленості – інспектором праці. Мета служби – надання допомоги працівникам у рішенні психологічних проблем, особливо жінкам, молоді, інвалідам, літнім трудящим. Ці служби повинні координувати і спрямовувати дії адміністрації та комітету підприємства на вирішення соціальних питань; сприяти створенню на підприємстві сприятливого психологічного клімату, задоволеності всіх працівників працею, запобіганню стресів, виробничого дискомфорту, «виробничої туги». Важливе місце в сфері забезпечення безпечних і здорових умов праці в країнах Європейського Союзу посідають організації трудящих (частіше це профспілкові організації). Слід зазначити, що функції та повноваження організацій трудящих у питаннях охорони праці різних європейських країн значно різняться. Як правило, функції та повноваження представницьких органів визначається в їхніх відносинах з роботодавцями. Вони визначаються трьома основними моментами: правом на одержання інформації та надання консультацій, правом стежити за дотриманням норм у сфері безпеки і гігієни праці всередині і поза підприємством, правом накладати заборону або відмовлятися від згоди на рішення, прийняті роботодавцем у цій сфері. Останнє право було надано представникам трудящих у ФРН, Нідерландах і Люксембурзі. Представники трудящих Данії наділені деякими правами щодо прийняття спільних рішень, але ці права мають обмежений характер, а в Бельгії та Франції це право стосуються лише деяких рішень роботодавця. У всіх інших державах – членах Європейського Союзу – представники трудящих можуть одержувати інформацію з питань гігієни і безпеки праці і з ними повинні проводитися консультації з цих питань. Так, у більшості країн ЄС прийнято правові акти загального характеру, що передбачають, наприклад, що представники трудящих мають доступ до будь-якої інформації, необхідної їм для виконання своїх завдань, або що з ними проводяться консультації з усіх питань, що стосуються безпеки праці, охорони здоров'я і добробуту. У більшості країн – членів ЄС – представники трудящих (принаймні, на найбільш великих підприємствах або на підприємствах з найбільшими ризиками для працівників) мають право на одержання і розгляд періодичних документів про заходи, які підприємство має намір здійснювати у сфері гігієни і безпеки праці, а у Франції, Бельгії та Нідерландах – ще і річних програм діяльності адміністрації. У цих трьох країнах підприємці повинні представляти через визначений час звіт про хід виконання таких програм. Крім того у більшості держав-членів ЄС роботодавці зобов'язані вести реєстри з указівкою в них частоти випадків виробничого травматизму і професійних захворювань, застосування або наявності отруйних речовин, а також результатів біологічних спостережень за робітничим середовищем. В Італії колективні угоди передбачають кілька таких реєстрів (наприклад, реєстр факторів потенційних ризиків у кожному робітничому середовищі або реєстр даних про неявку на роботу, про захворювання, нещасні випадки, результати медичних оглядів і т. ін., що стосуються осіб найманої праці, які працюють в однакових умовах).

Крім права на одержання інформації і на участь у консультаціях, у всіх країнах – членах Європейського Союзу – представники працівників у тій чи іншій формі мають право брати участь в інспектуванні робочих місць і в розслідуванні випадків виробничого травматизму, але в цій сфері відзначається значна розмаїтість у мірі участі трудящих. Відповідно до законодавства Ірландії і Нідерландів права трудящих досить обмежені: в Ірландії їхні представники можуть лише супроводжувати інспектора з праці при відвідуванні підприємства; у Нідерландах вони мають право знайомитися з умовами праці на підприємстві, однак що це означає на практиці – не зрозуміло. У той же час у Великій Британії представники працівників мають право стежити за безпекою праці й охороною здоров'я трудящих. Британський акт, що стосується делегатів з безпеки праці і комітетів з безпеки праці, як і численні колективні угоди в Італії, дозволяють трудящим проводити свої власні інспекції і розслідування. В Італії та Норвегії інспектори з охорони праці зобов'язані консультуватися з представниками профспілок перед прийняттям своїх розпоряджень щодо порушень трудового законодавства й умов праці (у сенсі техніки безпеки). У більшості інших країн – членів Європейського Союзу – право контролювати застосування норм належить змішаному комітету з безпеки праці, що означає, що роботодавець і представники осіб найманої праці можуть спільно проводити періодичні інспекції робочих місць і розслідування випадків виробничого травматизму. Слід зазначити, що у всіх європейських країнах порушення правил техніки безпеки й інших правил охорони праці зумовлює дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову (майнову), а також кримінальну відповідальність у вигляді штрафу або тюремного ув'язнення. Так, кримінальні кодекси багатьох країн містять спеціальну статтю (або кілька статей), що встановлюють відповідальність за порушення правил охорони праці, у низці випадків досить значну (наприклад, згідно зі ст. 437 КК Італії – до 10 років тюремного ув'язнення). Нещасний випадок на виробництві, що викликав серйозні наслідки, й особливо зі смертельним результатом, може стати основою застосування кримінально-правових норм, що прямо не стосуються забезпечення охорони праці (наприклад, смерть або заподіяння шкоди здоров'ю з необережності). У деяких країнах за порушення правил з охорони праці припускається кримінальна відповідальність (штраф) стосовно юридичної особи (корпорації). Важливим напрямком діяльності України на сьогоднішньому етапі є адаптація національного законодавства до законодавства ЄС. Особливе значення ця діяльність набуває в сфері законодавства про охорону праці. До найважливіших документів Європейського Союзу, які закріплюють вимоги та стандарти в сфері охорони праці, належать: Директива Ради № 89/391/ЄЕС «Про впровадження заходів для заохочення вдосконалень у сфері безпеки і охорони здоров'я працівників під час роботи» від 12 червня 1989 р., Директива Ради № 89/654/ЄЕС «Про мінімальні вимоги щодо безпеки і охорони здоров'я в робочих зонах» від 30 листопада 1989 р., Директива Ради № 89/655/ЄЕС «Про мінімальні вимоги щодо безпеки і охорони здоров'я при застосуванні робочого обладнання працівниками під час роботи» від 30 листопада 1989 р., Директива Європейського Парламенту та Ради № 98/37/ЄС «Про зближення законодавства держав-членів стосовно машин і механізмів» від 22 червня 1998 р., Директива Європейського Парламенту і Ради № 97/23/ЄС «Про зближення законодавства держав-членів щодо устаткування, яке працює під тиском» від 29 травня 1997 р., Директива Ради № 87/404/ЄЕС «Про зближення законодавства держав-членів щодо простих посудин, що перебувають під тиском» від 25 червня 1987р., Директива Ради № 89/656/ЄЕС «Про мінімальні вимоги безпеки та охорони здоров'я при використанні працівниками засобів індивідуального захисту на робочому місці» від 30 листопада 1989 р., Директива Ради № 89/686/ЄЕС «Про зближення законодавств держав-членів щодо засобів індивідуального

захисту» від 21 грудня 1989 р., Директива Ради № 92/58/ЄЕС «Про мінімум вимог до забезпечення знаків безпеки й/або гігієни праці» від 24 червня 1992 р. З метою приведення національного законодавства про охорону праці відповідно до вимог вищенаведених документів слід провести такі заходи:

– доповнити КЗпП України та Закон України «Про охорону праці» статтею такого змісту: «Роботодавець вживає заходи, необхідні для безпеки і захисту здоров'я працівників, на підставі наступних загальних принципів техніки безпеки: а) запобігання ризикам; б) оцінка ризиків, яких не можна уникнути; в) усунення небезпек у їх джерелах; г) урахування людського фактора під час роботи, особливо при облаштуванні робочих місць, виборі засобів праці, робочих і технологічних процесів, передусім з точки зору полегшення монотонної роботи та роботи в ритмі, заданому машиною, а також послаблення її шкідливого впливу на здоров'я; д) адаптування до технічного прогресу; е) виключення або зменшення небезпек; ж) планування запобігання небезпекам з урахуванням стану техніки, організації праці, умов праці, соціальних відносин і впливу навколишнього середовища на робочому місці; з) надання пріоритету колективним захисним заходам над індивідуальними захисними заходами; і) належний інструктаж працівників»;

– доповнити КЗпП України та Закон України «Про охорону праці» статтею такого змісту: «Роботодавець здійснює необхідні заходи з тим, щоб роботодавці працівників інших підприємств, залучених до роботи на його підприємстві або виробництві одержували призначену для них інформацію стосовно: загроз для безпеки і здоров'я, а також захисних та запобіжних заходів на підприємстві або виробництві в цілому, а також для кожного робочого місця або виду робіт; чисельності працівників для надання першої допомоги, боротьби з пожежею і евакуювання працівників, їх підготовки та обладнання, що є в їх розпорядженні».

Їзуїта, А. П. Досвід Європейських країн у сфері охорони праці / А. П. Їзуїта // Інформація і право. – 2014. – № 2 (11). – С. 38–43.

Книги, посібники, монографії

Бедрій, Я. І. Безпека життєдіяльності : навч. посіб. / Я. І. Бедрій. – Київ : Кондор, 2009. – 286 с.

Анотація: загалом курс БЖД ґрунтується на знаннях інженерної психології, фізіології людини, охорони праці, екології, цивільної оборони. БЖД має світоглядно-професійний характер. Курс БЖД призначений навчити усвідомлювати, що в центрі уваги має бути людина як головна цінність держави; ідентифікувати небезпечні і шкідливі чинники та створювати безпечні умови життєдіяльності людей на території держави; проектувати нову техніку і технологічні процеси згідно з сучасними вимогами екології та безпеки їх експлуатації з урахуванням стійкості функціонування об'єктів народного господарства та технічних систем; прогнозувати можливу обстановку і приймати адекватні рішення в умовах НС щодо захисту населення та персоналу об'єктів від можливих наслідків НС.

Бедрій, Я. І. Безпека життєдіяльності : навч. посіб. / Я. І. Бедрій, В. Я. Нечай. – Львів : Магнолія 2006, 2010. – 499 с.

Анотація: висвітлюється систематизований матеріал стосовно навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності». Розглядаються питання системного аналізу безпеки життєдіяльності, аспекти життєдіяльності людини в системі» Людина – машина – середовище існування», безпека життєдіяльності в повсякденних умовах виробництва та в побуті, в умовах надзвичайних ситуацій, значна увага приділена питанням охорони праці на підприємствах, надання долікарської допомоги потерпілим.

Безпека життєдіяльності : навч. посіб. / П. С. Атаманчук, В. В. Мендерецький, О. П. Панчук, О. Г. Чорна. – Київ : ЦУЛ, 2011. – 276 с.

Анотація: посібник побудовано так, що до нього увійшли традиційні питання, які розглядаються в курсі безпеки життєдіяльності з позицій особистісно орієнтованого навчання. Підготовка студентів у рамках курсу безпеки життєдіяльності містить теоретичні питання, спрямовані на формування належної предметної компетентності, вироблення ідеології поведінки та забезпечення майбутніх спеціалістів важливим інструментом не лише щоденного безпечного контактування з навколишнім світом, а й готує до безпечного виконання технологічних процесів різних рівнів складності.

Безпека життєдіяльності : навч. посіб. / М. П. Купчик, М. М. Яцюк, О. П. Слободян, Н. М. Пушанко ; за ред. М. П. Купчика, М. М. Яцюка ; Нац. ун-т харч. технол. – Київ : НУХТ, 2004. – 371 с.

Анотація: викладено основні відомості про законодавче гарантування заходів безпеки життєдіяльності, розглянуто характеристики небезпек, що оточують людину і діють на неї в побуті, на виробництві та у надзвичайних ситуаціях. Наведено основні принципи, методи і засоби гарантування безпеки життєдіяльності в різних умовах перебування людини. Звернено увагу на способи надання першої медичної допомоги потерпілим.

Безпека життєдіяльності : навч. посіб. / П. Д. Плахтій, В. В. Мендерецький, Б. В. Болібрух, А. П. Юхименко. – Кам'янець-Подільський : Медобори, 2003. – 304 с.

Анотація: посібник написаний у відповідності з навчальною програмою нормативної дисципліни «Безпека життєдіяльності» для вищих закладів освіти. Окрім тем, які традиційно входять до даної дисципліни, в посібник включені розділи з цивільної оборони, охорони праці, гігієни праці та виробничої санітарії. Значна увага приділена питанням про загальні закономірності виникнення і розвиток небезпек та надзвичайних ситуацій, а також розгляду проблеми «Психофізичної надійності людини».

Васильчук, М. В. Збірник нормативних документів з безпеки життєдіяльності / М. В. Васильчук, М. К. Медвідь, Л. С. Сачков. – Київ : Фенікс, 2000. – 896 с.

Анотація: книга надасть реальну допомогу керівникам вищих, професійно-технічних, загальноосвітніх закладів та керівникам установ, організацій, підприємств, а також профспілковому активу галузі в їх практичній роботі. Збірник може бути використаний фахівцями при проведенні занять з предметів «Основи безпеки життєдіяльності», «Охорона життя і здоров’я учнів», «Безпека життєдіяльності», «Охорона праці», «Цивільна оборона». До Збірника увійшли законодавчі, нормативно-правові, інструктивні документи загальнодержавного та галузевого характеру з питань безпеки життєдіяльності (охорона праці, пожежна, радіаційна безпека, безпека дорожнього руху, безпека у надзвичайних ситуаціях тощо) і деякі коментарі щодо їх використання. Матеріал Збірника упорядковано як посібник відповідно до програми навчання та перевірки знань керівних кадрів, спеціалістів, педагогічних та інших працівників освіти і науки з питань безпеки життєдіяльності.

Гайченко, В. А. Основи безпеки життєдіяльності людини : навч. посіб. / В. А. Гайченко, Г. М. Коваль. – Київ : МАУП, 2002. – 232 с.

Анотація: розкрито складну систему взаємозв'язку здоров'я людини і чинників навколишнього середовища. Висвітлено негативний вплив діяльності людини на навколишнє природне середовище, а також чинників виробничого середовища на працівника і таких, що істотно впливають на здоров'я людини в побутових умовах. Наведено основні характеристики надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження, особливості виживання людини в екстремальних умовах.

Гандзюк, М. П. Основи охорони праці : підручник / М. П. Гандзюк, Є. П. Желібо, М. О. Халімовський ; Нац. ун-т харч. технол. – 5-те вид. – Київ : Каравела, 2010. – 384 с.

Анотація: розглядаються соціальні та економічні аспекти охорони праці, включено новий розділ «Фізіологія та психологія праці». Відомості про охорону праці користувачів персональних комп’ютерів. Також наведені норми та правила безпеки іонізуючих, неіонізуючих та лазерних випромінювань, що утворюються при роботі різних фізичних та електричних приладів та установок.

Гогіташвілі, Г. Г. Управління охороною праці та ризиком за міжнародними стандартами : навч. посіб. / Г. Г. Гогіташвілі, Є.-Т. Карчевські, В. М. Лапін. – Київ : Знання, 2007. – 367 с.

Анотація: висвітлено питання гармонізації системи управління охороною праці, що була розроблена і впроваджена в Україні вперше у світі в 1976р., з вимогами міжнародного стандарту OHSAS 18001:1999. Наведено огляд міжнародного законодавства і законодавства України з охорони праці. Описано сучасні підходи і міжнародний досвід щодо управління охороною праці, детально висвітлено підхід ОН8А8. Наведено порядок розроблення системи управління охороною праці й ризиком на підприємстві як подальший розвиток СУОП, що діє в Україні з урахуванням вимог ОН8А8. Розглянуто питання державного, галузевого та регіонального управління охороною праці. У додатках подано методику і приклади ідентифікації оцінки професійного ризику за робочими місцями й по виробництву в цілому, а також контрольний лист оцінки функціонування ОН8А8 на підприємстві.

Доценко, В. А. Практическое руководство по санитарному надзору : учеб. пособие / В. А. Доценко. – 4-е изд., стер. – Санкт-Петербург : Гиорд, 2013. – 832 с.

Аннотация: рассмотрены современные санитарно-эпидемиологические требования к предприятиям общественного питания, продовольственной торговли, к продовольственным рынкам, к организации питания детей и подростков, лечебно-профилактического и диетического питания, а также к предприятиям пищевой и перерабатывающей промышленности.

Дуднікова, І. І. Екологія і безпека життєдіяльності : Термінолог. словник-довідник / І. І. Дуднікова. – Київ : Вища шк., 2005. – 247 с.

Анотація: наведено основні значення термінів і понять із різних розділів екології і безпеки життєдіяльності людини, найважливіші відомості про біосферу Землі, її структуру, взаємозв'язок людини і природи, охорону навколишнього середовища. Висвітлено поняття структури і функцій різних екосистем, характер і наслідки впливу господарської діяльності людини на природу. Для студентів і викладачів вищих навчальних закладів.

Дунец, Е. Г. Санитария и гигиена на предприятиях общественного питания : учеб. пособие для бакалавров / Е. Г. Дунец, М. Ю. Тамова, И. А. Куликов. – СПб. : Троицкий мост, 2012. – 192 с.

Аннотация: изложены цели и задачи гигиены и санитарии питания, приведен краткий обзор истории их развития, рассмотрены современные вопросы санитарно-эпидемиологического надзора. Показана роль микроорганизмов в возникновении заболеваний, вызываемых патогенными и условно-патогенными видами. Рассмотрены причины возникновения глистных инвазий и пищевых отравлений немикробной этиологии. Приведены санитарно-гигиенические требования к качеству и безопасности продовольственного сырья и пищевых продуктов. Проанализированы гигиенические основы проектирования, благоустройства, содержания предприятий общественного питания, а также условия производства, хранения и реализации выпускаемой ими продукции. Освещены вопросы санитарного режима на предприятиях общественного питания.

Желібо, Є. П. Безпека життєдіяльності : навч. посіб. / Є. П. Желібо, Н. М. Заверуха, В. В. Зацарний. – 6-те вид. – Київ : Каравела, 2010. – 344 с.

Анотація: розглядаються основи безпеки життєдіяльності як комплекс взаємозв'язків у системі "людина – життєве середовище" різного рівня. Значна увага приділена людині, її фізіологічним та психологічним особливостям, медико-біологічним та соціальним проблемам здоров'я. Висвітлюються основні аспекти взаємодії в системі "людина – життєве середовище", джерела небезпеки та породжені ними фактори, що призводять до порушення життєдіяльності людей у повсякденних умовах виробництва й побуту та спричиняють надзвичайні ситуації. Наведена характеристика природних, техногенних, соціально-політичних та комбінованих небезпек. Особливу увагу приділено питанням запобігання надзвичайним ситуаціям, організації дій для усунення їхніх негативних наслідків, наданню першої долікарської допомоги потерпілим, питанням організації та управління безпекою життєдіяльності

Жидецький, В. Ц. Основи охорони праці : підручник / В. Ц. Жидецький. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Львів : УАД, 2008. – 336 с.

Анотація: підручник розкриває складну систему правових, соціально-економічних, організаційно-технічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження здоров'я і працездатності людини в процесі праці. В ньому подано сучасні дані щодо законодавчої та нормативно-правової бази з питань охорони праці. Викладено основні поняття та визначення, що стосуються вказаної галузі, розглянуто шкідливі та небезпечні чинники виробничого середовища і трудового процесу, вплив останніх на здоров'я та працездатність людини, висвітлено основні заходи та засоби, спрямовані на створення безпечних та нешкідливих умов праці. Підручник містить також основні відомості з питань пожежної безпеки.

Коваль, В. І. Управління охороною праці в промисловості : навч. посіб. / В. І. Коваль, В. А. Скороходов. – Київ : Професіонал, 2005. – 448 с.

Анотація: висвітлюються теоретичні питання управління охороною праці і даються практичні рекомендації зі створення безпечних умов роботи на промислових підприємствах. Проаналізовано основні законодавчі акти України з питань охорони праці, розглянуто питання організації роботи служб охорони праці, державного нагляду і громадського контролю. Особлива увага приділяється питанням виконання організаційних і технічних заходів щодо техніки безпеки при різних технологічних процесах. Усебічно проаналізовано питання пожежної безпеки, причини виникнення пожеж, методи боротьби з пожежами, особливості організації пожежної охорони в складі МНС. Розглянуто вплив сучасних комп'ютерів на людину і дано рекомендації щодо його послаблення.

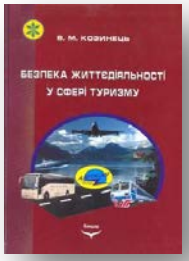

Козинець, В. М. Безпека життєдіяльності у сфері туризму : навч. посіб. / В. М. Козинець. – Київ : Кондор, 2006. – 576 с.

Анотація: розглянуто теоретичні та методичні питання щодо забезпечення безпеки життєдіяльності туристів і працівників туристичної індустрії. Метою посібника є навчити студентів розпізнавати небезпеку для життєдіяльності в туристичній індустрії, запобігати їй, захищатися та захищати від неї людей та ліквідація її наслідків.

Лапін, В. М. Безпека життєдіяльності людини : навч. посіб. / В. М. Лапін. – 5-е вид., стер. – Київ-Львів : Знання, 2002. – 186 с.

Анотація: розглянуто проблеми екологічної безпеки в умовах науково-технічного прогресу. Показано взаємозв'язок людини з навколишнім середовищем – природним, техногенним, соціальним. Охарактеризовано негативні фактори середовища життєдіяльності, а також їх вплив на здоров'я людини. Приділено увагу правовому регулюванню безпеки життєдіяльності.

Москальова, В. М. Основи охорони праці : підручник / В. М. Москальова. – Київ : Професіонал, 2005. – 672 с.

Анотація: висвітлено правові й організаційні питання законодавчої і нормативної бази охорони праці та основні принципи державної політики в цій галузі. Розглянуто питання основ фізіології, гігієни праці та виробничої санітарії, наведено гігієнічні характеристики основних шкідливих виробничих чинників та особливості їх біологічної дії на організм людини, а також заходи профілактики. Наведено основні вимоги до техніки безпеки при організації робочих місць, представлено матеріали про основні причини аварій і травмонебезпечних ситуацій під час експлуатації технологічного обладнання, технічних систем та про вжиті заходи безпеки. Розглянуто заходи щодо забезпечення пожежної безпеки, суть і складові системи пожежного захисту.

Основи охорони праці : підручник / П. С. Атаманчук, В. В. Мендерецький, О. П. Панчук, О. Г. Чорна. – Київ : ЦУЛ, 2011. – 224 с.

Анотація: в посібнику зібрані завдання для виконання лабораторних та практичних досліджень з дисципліни «Основи охорони праці», «Безпека життєдіяльності» та методичні рекомендації для їх успішного виконання в умовах особистісно-орієнтованого навчання. Серед цих завдань є такі, які стосуються проблем цивільного захисту населення, що досить актуально з позицій сьогодення.

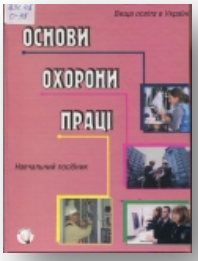

Основи охорони праці : навч. посіб. / Я. І. Бедрій, Ю. Л. Дешинський, Р. М. Івах, Л. А. Катренко ; ред. Я. І. Бердій. – Львів : Магнолія 2006, 2010. – 240 с.

Анотація: посібник написано відповідно до типової програми нормативної дисципліни "Основи охорони праці", затвердженої Міністерством освіти і науки України, адаптовано до нової редакції Закону України "Про охорону праці". Розрахований на студентів економічних, педагогічних та різних гуманітарних спеціальностей вищих закладів освіти України. Може бути використаний для широкого загалу інженерно-технічних працівників різних галузей господарювання. Деякі розділи посібника можуть бути використані для вивчення навчальної дисципліни "Охорона праці в галузі".

Основи охорони праці : підручник / О. І. Запорожець, О. С. Протоєрейський, Г. М. Франчук, І. М. Боровик. – Київ : ЦУЛ, 2009. – 264 с.

Анотація: розглянуто організаційні і правові питання охорони праці. Викладено небезпечні і шкідливі виробничі фактори, їхній вплив на організм людини, принципи нормування їхнього гранично допустимого рівня, наведено прилади та методи вимірювання їх вимірювання. Розглянуті правила будови і безпечної експлуатації підйомно-транспортних засобів, посудин, що працюють під тиском, способи захисту від електромагнітних та іонізуючих випромінювань, вимоги пожежної та вибухової безпеки

Основи охорони праці, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту населення : навч. посіб. / Я. І. Бедрій, О. В. Станіславчук, Р. М. Івах, В. О. Рощин ; ред. Я. І. Бедрій. – Київ : Кондор, 2014. – 458 с.

Анотація: навчальний посібник розрахований перш за все на вивчення курсу студентами економічних спеціальностей, може бути використаний і при підготовці фахівців будь-якого профілю, особливо педагогічних та різних гуманітарних спеціальностей вищих закладів освіти України. Він також може бути корисним для широкого загалу інженерно-технічних працівників різних галузей господарювання.

Охорона праці в галузі : навч. посіб. / П. С. Атаманчук, В. В. Мендерецький, О. П. Панчук, Р. М. Білик ; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка. – Київ : ЦУЛ, 2013. – 322 с.

Анотація: конструктивно навчальний посібник охоплює три блоки змістових викладок стосовно навчальних дисциплін: «Основи охорони праці» та «Охорона праці в галузі» (теоретичні основи та практичний курс). Концептуально зміст навчального посібника узгоджено з вимогами компетентнісно-світоглядного підходу до навчання майбутніх фахівців. Інноватика такої методичної моделі полягає у використанні бінарних цілеорієнтацій (стосовно змістової обізнаності з навчальних дисциплін та сформованості компетентнісно-світоглядних професійних якостей майбутнього фахівця).

Охорона праці : навч. посіб. / В. П. Кучерявий, Ю. С. Павлюк, А. Д. Кузик, С. В. Кучерявий ; ред. В. П. Кучерявого. – Львів : Оріяна-Нова, 2007. – 368 с.

Анотація: подаються нормативно-правові та організаційні засади охорони праці, висвітлюються основи техніки безпеки праці, виробничої гігієни та пожежної безпеки.

Пістун, І. П. Безпека життєдіяльності : підручник / І. П. Пістун, В. І. Кочубей. – Суми : Унів. кн., 2012. – 575 с.

Анотація: підручник містить системний виклад матеріалу з проблематики безпеки життєдіяльності, розглядаються її основні чинники, що має допомогти студентам навчитися розпізнавати небезпеки, запобігати їм, ліквідовувати наслідки їх проявів, сприяти вихованню в людині гуманного, свідомого ставлення до питань особистої безпеки та безпеки оточуючих в усіх сферах життєвих і трудових відносин.

Пістун, І. П. Практикум з охорони праці : навч. посіб. / І. П. Пістун, Ю. В. Кіт, А. П. Березовецький. – Суми: Унив. кн., 2000. – 207 с.

Анотація: навчальний посібник включає теми і план проведення практичних занять, розширені методичні рекомендації та нормативні документи, психологічні тести, а також контрольні питання для закріплення матеріалу, теми рефератів, подається методика написання курсової роботи з безпеки життєдіяльності.

Пожежна безпека на підприємствах харчової галузі : монографія / О. О. Фесенко, В. М. Лисюк, З. М. Сахарова, С. М. Неменуща ; Одес. нац. акад. харч. технол. – Одеса : Освіта України, 2017. – 168 с.

Анотація: монографія присвячена питанням пожежної безпеки на підприємствах харчової промисловості, а саме: пожежа, її основні причини та наслідки; класи пожеж і категорії виробництв та приміщень за вибухопожежною та пожежною небезпекою; особливості пожеж в харчовій галузі агропромислового комплексу; вимоги пожежної безпеки до територій, будинків, приміщень, споруд, евакуаційних шляхів і виходів підприємств; вимоги пожежної безпеки до виробничого обладнання; пожежна техніка і засоби зв'язку; протипожежне водопостачання; евакуація людей із приміщень і будівель; блискавкозахист; засоби пожежогасіння (оснащення об'єктів первинними засобами пожежогасіння); документація з пожежної безпеки; порядок дій у разі пожежі. Матеріал висвітлюється відповідно до чинних законодавчих та нормативних актів і є актуальним для всіх харчових підприємств. Може бути використаний як посібник у вищих навчальних закладах, курсах підвищення кваліфікації фахівців, працівників зернопереробної галузі, а також для самоосвіти.

Русаловський, А. В. Правові та організаційні питання охорони праці : навч. посіб. / А. В. Русаловський. – 6-те вид., доп. і перероб. – Київ : Ун-т Україна, 2013. – 283 с.

Анотація : розглянуто законодавче та нормативно-правове забезпечення охорони праці в Україні, міжнародне регулювання та співробітництво в галузі охорони праці. Викладені питання державного управління охороною праці та організації охорони праці на підприємствах, державного нагляду і громадського контролю за охороною праці. У п'ятому виданні посібника враховані найновіші національні та міжнародні нормативні документи, значна увага приділяється міжнародним нормам у сфері охорони праці, соціальної відповідальності, стандартам систем менеджменту охороною праці.

Смирнитська, М. Б. Охорона праці в галузі. Ресторанне господарство і торгівля : навч. посіб. / М. Б. Смирнитська, Р. М. Тріщ ; Укр. інж.-пед. акад. – Харків : Світ книг, 2014. – 362 с.

Анотація: викладені актуальні питання охорони праці в галузі ресторанного господарства та торгівлі. Навчальний посібник за структурою і змістом відповідає типовій навчальній програмі нормативної дисципліни «Охорона праці в галузі». Він відображає сучасний стан нормативно-правового та технічного забезпечення охорони здоров'я і працездатності працівників у виробничих умовах галузі ресторанного господарства та торгівлі. Розкриває основні шляхи ефективного управління охороною праці та формування відповідальності у посадових осіб і фахівців зазначеної галузі за колективну та власну безпеку.

Яким, Р. С. Безпека життєдіяльності людини : навч. посіб. / Р. С. Яким. – Львів : Бескед Біт, 2005. – 304 с.

Анотація: теоретично проаналізовано категорії безпеки як стан захищеності з позицій ризикоорієнтованого підходу. Безпеку життєдіяльності розглянуто у контексті системи "людина–життєве середовище" в перерізі різних сфер життєдіяльності. Ґрунтовно проаналізовані чинники, які впливають на здоров'я і працездатність людини, визначають умови її існування та життєдіяльності. З погляду сучасних теорій особистості досліджено основні аспекти вчинку, які суттєво впливають на життєдіяльність індивіда. Розкрито вплив соціалізації індивіда на його поведінку та роль педагога в цьому процесі, у контексті проблеми безпеки життєдіяльності. Надано значної уваги безпеці життєдіяльності в надзвичайних ситуаціях. Ґрунтовно проілюстровано правила надання першої допомоги потерпілим від різних ушкоджень.

Яремко, З. М. Безпека життєдіяльності : навч. посіб. / З. М. Яремко. – Київ : Центр навч. літ-ри, 2005. – 320 с.

Анотація: навчальний матеріал курсу поділений на чотири модулі, кожний з яких є продовженням та розвитком попереднього: Наукові основи безпеки життєдіяльності. Людина в системі "людина–середовище". Середовище в системі "людина–середовище". Забезпечення безпечної життєдіяльності.

Ярошевська, В. М. Безпека життєдіяльності : підруч. / В. М. Ярошевська. – Київ : Професіонал, 2004. – 560 с.

Анотація: розглядаються аспекти фізіологічних та психологічних властивостей людини, психофізіологія життєдіяльності та шляхи оптимізації життєзабезпечення людини. Викладено характеристики антропогенних змін довкілля, джерел потенційної небезпеки, та наслідки їх впливу на життєдіяльність. Вперше викладено закони, пов'язані з безпекою життєдіяльності. Обгрунтовано актуальність посиленої уваги до особистої, екологічної, виробничої і побутової безпеки. Описано методи та способи захисту від небезпечних впливів та надзвичайних ситуацій, що трапляються у повсякденному житті.